

ԿԱՐԵՒՔԻՆԵՐ Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆԻ

« ԲԵՐԹՈՒՄՆԵՐ » ՈՒ ՄԱՍԻՆ

La Société nouvelle, (Պրիստի)

Շնորհալի հայ բանաստեղծը, որուն կը պարտինք գրական և պատմական բազմաթիւ շատ յարգի գործեր (մասնաւորապէս հայ աշուղներուն և ժողովրդական երգերուն մասին), այժմ մեզի կ'ընծայէ հաւաքածու մը իր բանաստեղծութեանց՝ լի հրապոյրով, փափուկ յուզմամբ և արուշեռտեղով, իրաւ է որ այդ բանաստեղծութիւնները Զօպանեանի մայրենի լեզունէն թարգմանուած են, և հեղինակը, ճշմարիտ արուեստագէտի խղճամտութիւնով մը, չէ ուզած զանոնք ֆրանսերէնի մէջ ռոտանաւորով վերարտադրել։ Այսու հանդերձ, կարելի է անոնց գլխաւոր յատկութիւններն ու ինքնատուութիւնը ճաշակել։ Ահաւասիկ, օրինակի համար, սրամիտ ու շատ քնքուշ «մատրիկալ» մը.

Անուշութիւնս աշուղներուդ կըրնայ բուծիլ է՛ն մահացուն
Վէրքերուն։

Բայց եւ զարման, ա՛ր սեզ, աւա՛ղ, զքանի՜ վերցիս իմ
Քանի որ

Ձեր խորհմացութիւնը մարգեցէջ սա Անեղծութին վրայ.

Մեծ պարագիծ մը մէջ պայծառ
Բամբիլ զը կայ լուսաներ.

Իր մասնորուն մէջ վարդավառ

Կը բընէ խեղճ թիթեաներ,

Ու հոն զանոնք մէկիկ մէկիկ

Կը փեթրաւէ խընտալով

Ու զը սպաննէ, յետոյ, լըտիկ,

Կու լայ իր քաղցր աչքերով,

Ու թիթեաներն կը վերածնին

Ազգուններուն տակ սիրուն,

Ու վերստին կը Բուռլաին

Շուրջն է նոր վարդ մասնորուն,

Եւ է՛ն, անվերջ, այս խնթթ, մթին

Կը զօրսու խաղը կըրկնել,

Ու ոչ որ այս անեղծութիւնը

Կըցտա զեա բառը զըտնէլ։

Պ. Զօպանեանի արուեստը՝ փափուկ ու նուրբ չէ միայն. երբեմն՝ ծանրախոհ, առնական, կորովի է ու շատ վեհ։ Ատոր փառաշող ապացոյցը պիտի գտնէք Վեր-յիշուին։ Օրոր առ Մայր Հայաստանին, Գարունն ու Մահին ու հատորին վերջինքերթուածին մէջ, զոր կ'արտատպեմ մեր ընթերցողներուն հաճոյքին համար.

Եթէ ամէն բան իրօք աշխարհի մէջ ունայն է,
Ըզգուշացի՛ր զոն նորէն լաւանի դէմ առնելէ.

Արճամարէ՛ն՝ անդորմ ճակատագրին, և անոր
Վայրագութեան դէմ հանէ՛ զին բարութիւն մը աղուոր,
Ողբաւ զո՛ւր է, և վա՛տ է, քայց և իո՛յս տուր շննական
Ու գրեցիկ ծաղրանքն. ազնիւ ու քաջ տըրամութեան
Քօղ մը յըստակ՝ լաւագոյն պատմուհան է հոգիին,
Եթէ չունի նըպատակ Արարչութիւնն աւագին։
Քու կհանգը իրեն ունենա՛յ թող նըպատակ մը պայծառ։
Մի՛ կեցիք բնաւ, ու վերէն սփփ կամ ննցուկ մի՛ յու.

[սար.

Հոգիդ պէտք է քեզ բաւէ։ Արդար եղբի, և արի,
Առանց վարձքի սպասելու՝ Թող ճիշդ միտ մաքառի
Չարին դէմ՝ նոյն իսկ երբ յոյս չունիս վըտառ յաղ.

[Թեու.

Եղի՛ր ազնիւ աւելի քան անգութ կարգն երեքու։
Այգպէս ապրէ՛, զի այդ կհանքն է գեղեցիկն ամենէն.
Եւ ոչինչ կա՛ն ճշմարիտ բաց ի միայն Գեղեցիկէն։

Այս գեղեցիկ ու խրոխտ մտածութեանը, սրտաշարժ արձագանգներ մեծ ղօքախտութեանց՝ որ մեզ անտարբեր չեն կրնար ձգել, պէտք է խորապէս յուզեն արիւն-լուայ հայրենիք մը։

ՀԱՆՐԻ ՏԱԿԱՆ

La Revue (Փարիզ)

Հայ բանաստեղծ Արշակ Զօպանեանը հատորի մը մէջ ամփոփած է՝ Փիէր Քի-յեարի պատուական յառաջարկով մը՝ իր լաւագոյն բանաստեղծութեանց ֆրանսերէն թարգմանութիւնը։ Շնորհաւորենք զինքը որ այդ թարգմանութեան մէջ ընդ գրկած է տպագրական այն շարադասութիւնը՝ որ ռոտանաւորին իւրացանչիւր տողը իր միութեան մէջ կը պահանջէ։ Եթէ չենք զաներ հոտ քնազիր ռոտանաւորին եւ ըսժշտութիւնը, զոնէ քերթուածին ձևը աչքերնուս առջև ունինք, Պ, Արշակ Զօպանեան որ իր ղօքաղղ հայրենիքին համար արիարար մաքառած է, ինչքան որ կարելի է դատել թարգմանութենէ մը՝ ճշմարիտ բանաստեղծ մըն է. մերթ հրապուրիչ, մերթ ուժեղ, մեզի շատ մօտիկ։ Տեղս կը պակսի որպէս զի յիշատակէի կապը, կամ էրիրիս մահը, կամ Անգոյն աղիկը, որոնք մասնաւորապէս ուշադրութիւնս գրաւեցին։ Բայց սա ֆնացած ծովը, բաց ի յանգերու պակասէն, միթէ բուլ-բուլին վերջինեան փափկութիւն մը, հաւածութիւն (fondeu) մը չունի։

Անվտանգ ու անսարսու,

Դուք կը ներքէ,

Անձալ զանգուած միակտուր

Կապոյա բերեղէ.

Նաւերն սոյնտեղ կը թողուն
Երիզ մ'ըստիտակ
Որ ընդ երկար, փողփողուն,
Կը մընայ յըստակ,
Ինչպէս գիծ մը ասեղի՝
Թիթեղին վերայ,
Կամ կռիւանճին որ կ'սողի
Ահոս արծաթեայ,
Կը փորձուի կռիւն հոն
Եւ քայլով մ'անմիտ
Երթաւ մինչև հորիզոն,
Անհոգ և խաղաղ:

Ն Ա Մ Ա Կ Ն Ե Ր

Ձեր ընթերցողները հաճոյցով կարդա-
ցի: Դուք այլազան, կրակոտ, հզօր, քաղ-
ցըր, ահազեցիկ, քնարերգական էք. և
«Մայր Հայաստան»-ին նուիրուած ձեր
ընթերցողները բարձր և ողբերգական վե-
նութիւն մ'ունին:

Ինչպէս մոռցնել կու տաք սիրուն տու-
ներու քանդակչներն ու հիւսկէնագործ-
ները և անհասանելի կատարելութեան
ճանտալները: Ինչքան ձեր սրտին փո-
թորիկը աւելի գեղեցկատեսիլ է քան փորձ
ու գիտուն մատներով տաժանակիրտուած
սիրուն աշխատանքի մը շահեկան տեսա-
րանք: Դուք ի ծնէ բանաստեղծ էք. ա-
նոնք դաստիարակութեամբ:

Շնորհակալ եմ ձեզի որ զիս խանդա-
վառեցիք: ԷՄԻՆ ԱՆՐԶԱՐԸՆ

Ձեր «Քերթուածներ»ը գեղեցիկ նպաստ
մըն են տիեզերական գրականութեան: Ան-
շուշտ թարգմանութիւնը չի կրնար պահ-
պանել կշռութեան և յանգին գեղեցկու-
թիւնը, որոնցմէ զոտարաւ կը հրաժարիմ
բանաստեղծութեան մէջ, Բայց նոյն իսկ
առանց այդ հրապոյրներուն, ձեր հատու-
րին մէջ դեռ բաւական զգացում ու մտա-
ծում կը քնայ՝ յուզելու համար ընթեր-
ցողը: Կտորներ ինչպէս «Սփինքը» կամ
«Եթէ ամէն բան իրօք աշխարհի մէջ ու-
նայն է», կը յայտնեն մտածող մը բոլո-
րովին մերօրեայ, «Լաւ Եւրոպացի» մը՝
հայկական արտայայտութեամբ:

Երանի թէ ձեր հաւաքածուն արթնցնէ
այն բոլոր ուշադրութիւնը որուն արժա-
նի է:

ՏՐ. ՄԱՐԿ ՆՈՐԱՅԻՆ

Ինչպէս որ զիս ամենէն աւելի զար-
մացուց ձեր ընթերցողներուն մէջ, այն է
որ՝ ձեր հայրենիքն ու ցեղը հարուածող
արհաւիրքներէն յետոյ՝ խեղճ Հայաստանի
այեղին հոգւոյն մէջ դեռ ժպիտներ կա-
րող եղած ըլլան ծաղկիւ արշալոյսի, սի-
րոյ, արևուն համար, ամէն բանի համար
որ կեանքն է: Ասիկա կ'ապացուցանէ թէ
յոյսը ամենէն անջնջելի բանն է ուժեղ-
ներուն մտայնութեանը մէջ. — և ով որ
յոյս կ'ըսէ՝ աներկայ վերակենդանացում
կ'ըսէ:

Որովհետև, ինչպէս կը գրէի յոյն բա-
նաստեղծի մը (Փօլ Արքաս), «Մենք, մեր
ծնած օրէն, դէպ ի մահ կը վազենք, կեան-
քը անոնցն է միայն որ ապրած են. —
ինչպէս և անոնց որ պիտի յաղթեն»:

Ուրեմն հինաւուրց Հայութեան, ապա-
գայ Հայութեան, և իր բանաստեղծին՝ որ
չի յուսահատիր, փառք և յաղթանակ առ
յաւէտ:

ՅՐԵՆԵՐԻՔ ՄԻՍԹՐԱՆ

Ձեր գործը խորին տպաւորութիւն մը
կը գործէ վրաս: Ձայն կը կարդամ մեծ
համակրանքով՝ ձեր այնքան մաքուր և
այնքան վեհանմոն տաղանդին համար:

Ա. ՄԵՋԻՆԻՆ

Ահա սքանչելի բանաստեղծութիւններ:
Ինչ յուզմունք կը զգայ մարդ՝ զանոնք
կարդալով: Շնորհակալ եմ:

ՄԱՍԸՆԷ

Շնորհակալ եմ, Պարոն, որ ինծի ճանչ-
ցուցիք բանաստեղծ մը խորունկ, պեր-
ճախօս ու ազգասէր՝ հոգիի և քնութեան
բանաստեղծ մը: Թարգմանութիւն մը կար-
դացած ատեն, մարդ միշտ կը ցաւի որ
չի ճանչնար քնագիրը, սկզբնական արտա-
դրութիւնը՝ իր բոլոր ինքնարդիւթեամբ:
Բայց ձեր արձակը կը պահպանէ տեսակ
մը կշռութիւն որ այնքան լաւ կը յիշե-
ցնէ ոտանաւորը, որ մարդ շուտ կը մոռ-
նայ այդ ցաւը՝ շնորհիւ ձեր բառերու յա-
ջող ընտրութեան ու պատկերներու կեն-
դանութեան:

Շատ երախտագէտ եմ ձեզի որ ինծի զրկեցիք այդ զեղեցիկ գիրքը, և կը խնդրեմ որ ընդունիք իմ գրական մեծ համակրութեան զգացումներս:

ԺԻՒԼԻԷՔ ԱՆՃՈՒՄ ՏՕԴԵ

Փարիզ դառնալով՝ կը գտնեմ հատորը զոր ինծի ուղարկելու պատիւն ու հաճողքն բերեւ էք: Չեր ոտանաւորները զմայելի են, իս զանոնք կը դասեմ ամենէն անկեղծ, ամենէն գորոզվազին, ամենէն փայլիչ սիրով ստղծուած քով՝ զոր գիտեմ, շատ մօտ՝ օրինակի համար գրեթէ ֆիի և Հայնէի տաղերուն, զոր կը պաշտեմ նոյնպէս: Չեր վիրաւոր, ջախջախուած, արիւնլուայ հայրենիքին նուիրուած եղերբները զիս յուզեցին: Այո՛, խօսեցէք անոր մասին, և երգեցէք զայն անգգամ լուսթեանը մէջ Եւրոպային որ զայն կը դիտէ, անոր մարտիրոսութիւնը կը տեսնէ և բան մը չ'ընէր:

ԺԱՆ ԼԱՆՕԻ

ԾՈՎԱՅԻՆ ԶԱՄԲՈՒՄ ՍԵՒԸ

Գրիշ, խաղաղ ու անգորր գրչեր, զոր կը փնտռէի ի վաղուց՝ կեանքիս երկար յոգնութիւնն առնելու: Հիմայ այդ հմայիչ գրչերը՝ շոգենաւին մէջ յունական Մուսաներուն բնակարանաց ոտքին ստորուոր կը գտնեմ, Պառնասի ասիւնքը: Վպասեցի որ բոլոր ճամբորդները առանձնապէս դադրեցնելով գրչերային լուսթիւնը պղծող խնտութիւններ և աղաղակները և ես լուսթեան և առանձնութեան մէջ վայելեմ այս խաղաղ գրչերը:

Երկինքս, որուն ամբողջ կիսաբոլորը ձախկողով խաղաղ շուրջ կը համբուրէ՝ անամպ է. լուսինը անթարթ՝ հանդարտ ծովը կը դիտէ իր ներքե թափելով արծաթեայ հեղեղը՝ որ կու գայ մինչև շոգենաւին կողքին զարնուելու. իսկ ամսմողը երկնային գմբէթին մէջ՝ ինքը՝ լուսինն է որ նազելի քօղ մը կը ձգէ, և որ կ'արգիլէ աստղերուն խորհրդաւոր նայուածքը:

Ծովը լուսաւոր սևութիւն մ'առած է լուսինին նայուածքին տակ և այնքան խաղաղութիւնը սիրած է՝ որ հեռուէն կը սկսի դողդող նախազգալով որ անհոգ հրէշ մը կը վազէ իր խաղաղութիւնը վրդովելու. և անա անգորր ծովը երբ կը ճեղքուի մեր նաւուն ցուկկով՝ կ'ողբայ անաղաղաբ իր վրէ՛ վրէ՛ ձայնով և սպիտակ յորձանքի կ'արտասուէ որ չի՛ հեռանար երբեք մեր մօտէն:

Աշակողմ կը բարձրանան լեռներ՝ որոնք իւրաւոր հետ կապուած՝ իրենց ուղքին տակ մրմնւնէր ալիքներուն խօտածքը կ'ուզեն մտիկ ընել: Լուսն ևն աստիք ալ, լուսթեան մէջ ծնած, իւրենց վեհ կեցուածքը և խորհրդաւորութիւնը կը հաւատացնեն ինձ թէ ասոնց ծայրը կ'ապրին մուսները:

Հետաքրքիր եմ, ալիքները որ այս ամայի լեռներուն վեշին կը զարնուին և որոնք կարծես կը ճգնին մինչև վեր բարձրանալ, ինչ կը գտնեն արդեօք ասոնց պատմելու: Հետաւոր աշխարհներու օրական ահուկի պատմութիւններով՝ Աստուծոյ իրեն շնորհած սրբազնութիւնը կը պղծեն, թէ արդեօք ճամբորդներու հրճուելիք ու ցաւը պատմելու կ'ընթանա:

— «Գրիշ, ո՛ր խորհրդաւորութիւնը ո՛րքան գեղեցկութիւնը կ'առաւելու. դուն ո՛վ սրբազան գրչեր հայելին ես Անցեալ երկար օրուան՝ զոր ստեղծած էր Աստուած մարդկային ստեղծագործութեանն առաջ, Գուն ո՛վ գրչեր չար էիր Աստուծոյ համար, նա քեզմէ բարի լոյսը ստեղծեց իբրև ամենամեծ նուէր մը մարդկութեան. ու երբ ես այսօր այդ լոյսին բյուրեղիւնը չեմ զգար՝ անա հիմայ դուն ինձ հայելի մը կ'ըլլաս մնացած Արարչագործութեան զարեւն ի վեր և քու մէջ կը նշմարեմ այն անաբատ լոյսը՝ զոր վայելեց հախճաճարը երբ Աստուծոյ շնչոյն դիմաց աչքերը բացաւ: Վաղն այդ լոյսը կ'ուզեմ...»:

Իմ իղճերս գրչերային թագուհւոյն ուղղեցի որ կրնար թարգմանը ըլլալ իմ և գրչերին մէջ: Լուսինն կարծես հիմայ իր նայուածքը շոգենաւին վրայ ուղղեց իր անխօսուն լեզուով ինձ հասկցնելու համար թէ լոյսը պէտք է իմ մօտ փառնուի. և հիմայ աչքերս կը քայլեմ իրմէ, կը հեռացնեմ աստղերէն ու լեռներէն և շոգենաւին մէջ շրջան մը կ'ընեմ հոն դիտելու Գրչերը:

Ո՛ր մօտենամ, ահա իմ մօտիկ, նայուածքիս շատ մօտիկ մարդկութիւն մը. գաղթականներու խառնեկանդանն մը որ կը քնանայ: (Որուան մէջ շատ զբաղեցայ մարդկային այս թշուառ պատկերով. ահա երկու հարիւր հոգւոյ չափ թշուառներ՝ որք կեանքին վայելքը գրիւնք մայեցնող աշխատութեան մէջ գտած են. ասոնք չորս տանն երջանիկ են՝ երբ վիշտ չունին, երբ կը դարդին աշխատութեան և այդ ժամը Գրչերին մէջ կը գտնեն իբր աստղերուն տակ հանգիստ երնչին: Գարշելի բուրում մը իրենց կերած սօխին և սխտորին հետ թառուեալով՝ գրիւնք շրջապատած է Պատուաւած ծածկոց մը՝ երեք չորս հոգի միասին ծածկելու սահմանուած է, ուսկից բնականաբար դուրս կը մնան կամ ձեռքեր կամ ոտքեր: Նայր կը հոն յոգնած ձեռքը բարձ կուտայ զաւակաց, մայր մը իր զգեստին կէտով որդին ուզած է ծածկել. ուրիշներ զօրկ մնացած են նաև այս պատուաւած ծածկոցներէն:

«Ո՛վ թշուառ մարդկութիւն, սև գիծ մարդկութեան պատկերին. դուք կ'ապրիք թշուառ, արհամարհուած, վառն գի ապրպէս ծնաք, և այդպէս ալ պիտի թաղուիք»:

Այս վայրկեանն մտաց դիմաց կշիռի մը եւ